

Мова і нацыя *

Асаблівасьць мовы стварае нацыянальнасьці — ў гэтым німа сумніву.

Ўсякі ўдумчывы чалавек перакананы ў тым, што дзеля чалавецтва шмат лепей было-б, каб была адна мова, г[эта] з[начыць] адна нацыянальнасьць — чалавецтва. Гэткім чынам грэх часу ёсьць тое, што чалавецтва разбілася на тысячы нацыянальнасьцяў, г[эта] з[начыць] на тысячу розных моваў. Але ў гэтым грэсі чалавек нікаліва не вінаваты. Вінаваты толькі час і варункі. Гэты час і гэтыя варункі стварылі мову кожнаму народу. Дык па выразу паэты, “мова ёсьць споведзь народу і ў ёй чуецца ягоная прырода ягонай душы і родны быт”. Без сумніву кожная мова ёсьць споведзь чалавека і ў ёй адбіваецца ягоная чалавечая душа, створаная часам і варункамі, якія паклалі асаблівасьць паміж тымі і іншымі часткамі чалавецтва; — дык гэта асаблівасьць споведзі, асаблівасьць чалавечай душы ёсьць прычына нацыі, вынікаючая з прычыны мовы.

Дык той, хто борацца за вызваленьне і права задушанай і выгнанае мовы — робіць вельмі добрую рэч. Калі чалавек адракаецца ад свае нацыі, ад свае мовы, дык ён утраціць чыстату свае споведзі і загубіць сваю душу. Ягоная гутарка ня будзе адбіваць ягонае душы, гэтакім чынам ўсё чалавечае, — г[эта] з[начыць] чыстата душы магчымая пры споведзі, — ў ім загіне. Ў наш час пры сучасных варунках, каб чалавек быў чалавекам, ён павінян зберагчы асаблівасьці сваёй нацыі, г[эта] з[начыць] асаблівасьці свае мовы.

Дык ў нас паўстаюць два заключэньні: што шмат ляпей, каб чалавецтва мела адну мову; а потым: шмат ляпей, калі зьбірагаць асаблівасьць ўласнае нацыі — розныя мовы. Як быццам тутака ёсьць працiвенства, але яго няма. Ўжо гаворано, што чалавек будзе чалавекам тады, як будзе спавядаць сябе ў чыстоце свае мовы. Гэткім чынам кожная нацыянальнасьць, кожная мова зьберагае чалавека. Гэты грэх — рознасць моваў, нісколькі не вадзіць чалавека. Але... шмат ёсьць гэткіх, якія завяртаюць гэты не вадлівы грэх за вадлівасьці. Нам вядомы патрыятызм, г[эта] з[начыць] зада-

* Тут і далей каментары да спасылак гл. ад стар. 218.

ваньне вышэйшасьцю свае нацыянальнасьцю, пахвальба асаблівасьцю свае мовы, моцай дзяржавы і г[этак] д[алей] мова робіцца вінаватаю... Ці вінаватаю? Патрыёт пакладае нацыянальнасьць ў горады, у граху, які здзейсніла гісторыя. Дык ці гэтакі гардзец мае якую мову? Ці ягоная гутарка адбівае ягоную чалавечую патрыятычную нацыянальную душу, у якой німа нічога чалавечага? Гэтакім чынам патрыёт, які ў наш час лічыцца бадай што лепшым чалавекам у нацыі, німае ніц нацыянальнага. Бо нацыянальнае ёсьць спаведаньне свае душы ўласнаю чалавечаю моваю, а патрыёт спаведуе сваю нацыю сваім шавінізмам, сваю не чалавечаю моваю. Гэтакія патрыёты імкнуцца дапамагчы чалавецтву, г[эта] з[начыць] зьнішчыць грэх часу — даць чалавецтву адну мову, а іменна тую, па якому яны гутараць. Яны тагды патрапляюць гэта здзейсніць. Але гэтае патрыятычная не-нацыянальная гутарка ці можа аб'яднаць чалавецтва? Нігды! Затым, што чалавек губіць сваю душу, а бяздушная еднасьць горш духоўнага раз'яднаньня, тым больш, што ў гэтым раз'яднаньні ня вінаваты чалавек.

Дык: зьберагаючы сваю нацыянальнасьць — сваю мову, — чалавек зьберагае адзінства чалавецтва — спаведаньне свае душы. І гэтакія чыстыя, жывыя спаведаемыя душы здольныя будуць заняць аднаго выразу, г[эта] з[начыць] аднае мовы. Толькі гэта аб'яднаньне выканае не гісторыя, — вінаватая ў раз'яднаньні, а сам чалавек, зьбярогшы сваю чалавечую душу пад абразом нацыянальнасьці.

Дык калі чалавек ня заб'е штучна тое, чаго не забіла гісторыя, дык ён хутка сваім чалавечым вымагам дапне аб'яднаньня свае гутаркі.

Нам, беларусам, гэта трэба ведаць, каб не было ў нашым маладом народзі патрыётаў.